

Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

УДК 316.42:338.24:330.59

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20646036>

**Якість життя населення України в умовах кризових викликів:
порівняльний аналіз з країнами ЄС**

Резніков Вячеслав Вячеславович,

аспірант, Мукачівський державний університет

<https://orcid.org/0009-0005-8164-1073>

Прийнято: 23.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

Анотація: Метою статті є здійснення порівняльного аналізу якості життя населення України в умовах кризових викликів шляхом оцінювання ключових соціально-економічних індикаторів у зіставленні з країнами Європейського Союзу та виявлення структурних дисбалансів, що стримують формування стійкої моделі людського розвитку в умовах воєнних ризиків. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи економічного аналізу, зокрема системний підхід, компаративний аналіз, індикаторний підхід, метод статистичного зіставлення, графічний метод, метод узагальнення та аналітичної інтерпретації результатів. Для оцінювання рівня якості життя використано міжнародно визнані індикатори, зокрема Індекс людського розвитку (HDI), а також Legatum Prosperity Index як комплексний показник добробуту та соціально-економічної стійкості. У дослідженні обґрунтовано доцільність розгляду якості життя не лише як соціального індикатора добробуту населення, а як інтегрального критерію оцінювання стійкості

соціально-економічної системи держави в умовах кризових трансформацій. Проведено порівняльний аналіз України з країнами ЄС, зокрема Польщею, Німеччиною, Францією, Італією та Іспанією, які репрезентують різні моделі соціальної політики, рівні економічного розвитку та інституційної спроможності. Встановлено, що повномасштабна війна спричинила суттєве погіршення ключових параметрів якості життя в Україні. Водночас визначено окремі сфери відносної стійкості, зокрема освіту, охорону здоров'я, соціальний капітал та умови життя, що свідчить про адаптивний потенціал національної соціально-економічної системи. Доведено, що основними структурними обмеженнями забезпечення належного рівня якості життя в Україні залишаються інституційна слабкість, низька економічна стійкість, недостатня інвестиційна привабливість та високий рівень зовнішніх ризиків. Результати дослідження формують аналітичне підґрунтя для обґрунтування пріоритетів державної політики у сфері післявоєнного відновлення, людського розвитку та підвищення соціально-економічної стійкості України в контексті європейської інтеграції.

Ключові слова: якість життя; людський розвиток; соціально-економічна стійкість; кризові виклики; воєнні ризики; HDI; Legatum Prosperity Index; добробут населення; порівняльний аналіз; країни Європейського Союзу; післявоєнне відновлення.

Quality of Life of the Population of Ukraine Under Crisis Challenges: A Comparative Analysis with EU Countries

Vyacheslav Reznikov

Postgraduate Student, Mukachevo State University,
Mukachevo, Ukraine

<https://orcid.org/0009-0005-8164-1073>

Abstract. *The purpose of the article is to conduct a comparative analysis of the quality of life of the population of Ukraine under crisis challenges by assessing key socio-economic indicators in comparison with European Union countries and identifying structural imbalances that hinder the formation of a sustainable model of human development under wartime risks. The methodological framework of the study is based on general scientific and special methods of economic analysis, including the systemic approach, comparative analysis, indicator-based approach, statistical comparison method, graphical method, methods of generalization, and analytical interpretation of results. To assess the quality of life, internationally recognized indicators were employed, including the Human Development Index (HDI), life expectancy at birth, gross national income per capita at purchasing power parity (GNI per capita, PPP), as well as the Legatum Prosperity Index as a comprehensive measure of well-being and socio-economic resilience. The study substantiates the expediency of considering quality of life not only as a social indicator of population well-being, but also as an integral criterion for assessing the resilience of the state's socio-economic system under crisis transformations. A comparative analysis of Ukraine and selected EU countries, namely Poland, Germany, France, Italy, and Spain, was conducted, as these countries represent different social policy models, levels of economic development, and institutional capacity. It has been established that the full-scale war has caused a significant deterioration in the key parameters of quality of life in Ukraine, manifested in a decline in the Human Development Index, reduced life expectancy, declining household incomes, and a worsening investment environment. At the same time, certain areas of relative resilience have been identified, including education, healthcare, social capital, and living conditions, indicating the adaptive potential of the national socio-economic system. It has been proven that the main structural constraints to ensuring an adequate quality of life in Ukraine remain institutional weakness, low economic resilience, insufficient investment attractiveness, and a*

high level of external risks. The findings provide an analytical basis for substantiating state policy priorities in the areas of post-war recovery, human development, and strengthening the socio-economic resilience of Ukraine in the context of European integration.

Keywords: *quality of life; human development; socio-economic resilience; crisis challenges; wartime risks; HDI; Legatum Prosperity Index; population well-being; comparative analysis; European Union countries; post-war recovery.*

Постановка проблеми. Якість життя населення є одним із ключових показників соціально-економічного розвитку країни. Вона відображає не тільки рівень добробуту населення, а й ефективність державної політики, стан соціальної сфери та стійкість економіки до кризових викликів. У сучасних умовах для України це питання набуває актуальності через сукупний вплив економічної нестабільності, міграційних процесів та, передусім, повномасштабної війни, яка суттєво вплинула на соціально-економічні умови життя населення.

Воєнні дії спричинили скорочення доходів населення, демографічні втрати, зниження тривалості життя, руйнування інфраструктури, посилення соціальної вразливості та зростання навантаження на систему соціального захисту. У таких умовах оцінювання якості життя стає важливим інструментом аналізу загальної стійкості держави та її потенціалу до післявоєнного відновлення.

Особливої актуальності набуває порівняльний аналіз України з країнами Європейського Союзу, які демонструють вищий рівень соціально-економічної стабільності та ефективніші механізми забезпечення добробуту населення. Такий підхід дозволяє визначити ключові структурні проблеми України, оцінити масштаби відставання за основними показниками якості життя та

окреслити пріоритетні напрями державної політики в умовах євроінтеграції та післявоєнного відновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній науковій літературі якість життя розглядається як комплексна категорія, що охоплює рівень матеріального добробуту, стан здоров'я, доступ до освіти, безпеки, соціального захисту та можливостей самореалізації населення.

Серед зарубіжних дослідників вагомий внесок у розвиток теоретичних підходів до визначення якості життя зробили Девід Сміт, Керол Ферранс, Девід Фелче, Джонатан Перрі та Мораг Фаркухар, які обґрунтували необхідність поєднання об'єктивних і суб'єктивних параметрів оцінювання добробуту населення. Подальший розвиток концепції якості життя пов'язаний із працями Джозефа Стігліца, Амартії Сена та Жана-Поля Фітуссі, які запропонували більш широкий підхід до оцінювання суспільного розвитку на основі комплексної системи соціально-економічних індикаторів. У сучасних міжнародних дослідженнях Джойе Гупта, Наліні Пов та Міріам Рос-Тонен акцентують увагу на взаємозв'язку між людським розвитком, соціальною стійкістю та інклюзивним зростанням. Водночас Параскеві Теофілу розглядає якість життя як інтегральну категорію, що поєднує соціальні, економічні, психологічні та медичні аспекти життєдіяльності населення.

Серед українських науковців питання якості життя населення досліджували О. І. Пальчук, І. В. Гукалова та А. С. Мандрикіна. Зокрема, дослідники наголошують на необхідності комплексного оцінювання якості життя населення із врахуванням економічних, соціальних, демографічних і трудових показників, а також впливу сучасних кризових викликів на людський розвиток та соціально-економічну стійкість держави.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значну кількість наукових досліджень, присвячених проблематиці якості життя населення, у сучасній науковій літературі недостатньо уваги приділено

комплексному порівняльному аналізу України та країн Європейського Союзу в умовах сучасних кризових викликів. Більшість наявних досліджень зосереджені переважно на теоретичних аспектах людського розвитку, окремих соціально-економічних показниках або суб'єктивному сприйнятті добробуту населення без урахування впливу повномасштабної війни, міграційних процесів, демографічних втрат та погіршення економічної стійкості держави.

Недостатньо дослідженими залишаються питання оцінювання структурних дисбалансів якості життя населення України у порівнянні з європейськими країнами на основі міжнародних інтегральних індикаторів, зокрема HDI та Legatum Prosperity Index.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є здійснення порівняльного аналізу якості життя населення України та країн Європейського Союзу в умовах сучасних кризових викликів на основі ключових міжнародних соціально-економічних індикаторів. Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: дослідити теоретичні підходи до трактування поняття «якість життя населення»; проаналізувати сучасні міжнародні підходи до оцінювання людського розвитку та добробуту населення; здійснити порівняльний аналіз показників якості життя України та окремих країн ЄС; визначити основні структурні дисбаланси та проблеми забезпечення належного рівня якості життя населення України в умовах воєнних ризиків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблематика якості життя населення є предметом численних наукових досліджень у галузях економіки, соціології, демографії та державного управління. У сучасній науковій літературі якість життя розглядається як багатовимірна категорія, що охоплює не лише рівень матеріального добробуту населення, а й доступ до освіти, охорони здоров'я, безпеки, соціального захисту, можливостей самореалізації та загального рівня суспільного благополуччя.

Одним із перших дослідників, які звернули увагу на необхідність розмежування понять «добробут» і «якість життя», був Девід Маршал Сміт (David M. Smith), який підкреслював важливість поєднання об'єктивних умов життя та суб'єктивного сприйняття людиною власного благополуччя [1]. Подальший розвиток концепції якості життя пов'язаний із працями Керол Ествін Ферранс (Carol E. Ferrans), яка акцентувала увагу на суб'єктивній оцінці задоволеності життям та емоційному комфорті населення [2].

Водночас орієнтація виключно на суб'єктивні параметри оцінювання якості життя викликала наукові дискусії. Зокрема, Девід Фелче та Джонатан Перрі (Felce D., Perry J.) запропонували інтегративний підхід, який передбачає поєднання об'єктивних і суб'єктивних індикаторів для більш комплексного оцінювання рівня життя населення [3]. Подібної позиції дотримується Мораг Фаркухар (Farquhar M.), яка розглядає якість життя як динамічну категорію, що змінюється під впливом соціального, економічного та політичного середовища [4].

Суттєвий внесок у розвиток сучасних підходів до оцінювання якості життя зробили Дж. Стігліц, А. Сен та Ж.-П. Фітуссі, які обґрунтували необхідність переходу від оцінювання економічного розвитку виключно через показники ВВП до ширшої системи індикаторів добробуту та людського розвитку [5]. У сучасних міжнародних дослідженнях якість життя дедалі частіше аналізується через концепцію людського розвитку, соціальної стійкості та інклюзивного зростання. Зокрема, у працях J. Gupta, N. Rouw та M. Ros-Tonen досліджується взаємозв'язок між інклюзивним розвитком, соціальною справедливістю та добробутом населення [6].

У праці P. Theofilou [7] якість життя розглядається як багатовимірна категорія, що поєднує об'єктивні умови життя населення та суб'єктивне сприйняття людиною власного добробуту. Автор підкреслює необхідність комплексного оцінювання якості життя із використанням інтегрованих

індикаторів, які враховують соціальні, економічні, психологічні та медичні аспекти життєдіяльності населення.

В українській науковій літературі значну увагу питанням якості життя приділяють О. І. Пальчук, І. В. Гукалова, Е. М. Лібанова, О. В. Макарова та інші дослідники. Зокрема, О. І. Пальчук підкреслює необхідність поєднання об'єктивних та суб'єктивних підходів до оцінювання якості життя населення [8]. І. В. Гукалова розглядає якість життя через систему соціально-економічних показників, що охоплюють доходи населення, стан здоров'я, рівень безпеки та соціальну стабільність [9]. У праці А. С. Мандрикіної якість життя населення визначається як комплексне поняття, що відображає ступінь задоволеності населення умовами існування, рівнем соціального забезпечення, можливостями праці та розвитку людського потенціалу. Автор наголошує, що оцінювання якості життя повинно базуватися на інтегральному підході із врахуванням економічних, соціальних, демографічних та трудових параметрів розвитку суспільства [10].

Узагальнення наукових підходів до трактування поняття «якість життя населення» дозволяє зробити висновок, що дана категорія має багатовимірний характер і поєднує як об'єктивні параметри життєдіяльності населення, так і суб'єктивне сприйняття людиною власного добробуту. У сучасних умовах якість життя доцільно розглядати не лише як характеристику рівня матеріального забезпечення населення, а як інтегральний показник соціально-економічної стійкості держави, що відображає можливості задоволення базових потреб населення, рівень безпеки, доступ до освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та умови реалізації людського потенціалу.

Під якістю життя населення в умовах кризових викликів пропонується розуміти *комплексну соціально-економічну категорію, що характеризує рівень задоволення матеріальних, соціальних, безпекових та духовних потреб населення в умовах нестабільності зовнішнього середовища.*

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Порівняльний аналіз якості життя населення України та провідних країн ЄС набуває особливої актуальності в контексті системних криз, спричинених війною. Воєнні дії суттєво вплинули на рівень добробуту населення, демографічну ситуацію, стан ринку праці, систему соціального захисту та загальний рівень людського розвитку України. За таких умов використання міжнародних індикаторів оцінювання якості життя дозволяє не лише визначити масштаби структурних втрат, а й оцінити рівень соціально-економічної стійкості України у порівнянні з країнами ЄС (Польща, Німеччина, Франція, Італія та Іспанія). Для забезпечення комплексності оцінки використовуються інтегральні міжнародні індикатори: Індекс людського розвитку (HDI), а також Індекс процвітання Legatum.

HDI є узагальненим показником, що синтезує три ключові виміри якості життя: здоров'я (очікувана тривалість життя), освіта (середня і очікувана тривалість навчання) та матеріальний рівень (ВНД на душу населення). За даними Доповіді ПРООН (2025), аналізована динаміка HDI в Україні та п'яти країнах ЄС у 2020-2024 роках демонструє діаметрально протилежні тенденції (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльна динаміка Індексу людського розвитку (HDI), 2020–2024 рр.

Країна	2020	2021	2022	2023	2024	Динаміка 2020-2024
Україна	0,782	0,780	0,752	0,734	0,738	-0,044 (-5,6%)
Польща	0,880	0,884	0,902	0,906	—	+0,026 (+3,0%)
Німеччина	0,955	0,958	0,955	0,959	—	+0,004 (+0,4%)
Франція	0,909	0,915	0,916	0,920	—	+0,011 (+1,2%)
Іспанія	0,901	0,912	0,911	0,918	—	+0,017 (+1,9%)
Італія	0,899	0,908	0,905	0,915	—	+0,016 (+1,8%)

Джерело: сформовано автором на основі звіту ПРООН «Human Development Report» (2025) [11, 12]

Дані таблиці 1 наочно демонструють принципово відмінні напрями розвитку. Якщо в країнах ЄС упродовж усього аналізованого періоду спостерігається стабільне або зростаюче значення HDI (від +0,004 у Німеччині

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

до +0,026 у Польщі), то Україна зафіксувала безпрецедентне падіння на 0,044 пункту. Найглибше зниження відбулося у 2022-2023 роках (-0,018 пункту), що відповідає найбільш гострій фазі воєнних дій. Лише у 2024 році зафіксовано незначне відновлення (+0,004), яке, однак, не дає підстав стверджувати про сталу позитивну тенденцію.

На відміну від HDI, який сфокусований на трьох вимірах людського розвитку, Legatum Prosperity Index оцінює добробут за 12 доменами, що охоплюють безпеку, урядування, соціальний капітал, економічну якість, охорону здоров'я, освіту та навколишнє середовище. Шкала оцінювання від 0 до 100 балів дозволяє виявити системні сильні та слабкі сторони кожної країни. Важливо, що загальний бал у 60–79 балів відповідає «високому рівню добробуту», 40–59 – «середньому / помірному». Дані за 2023 рік по Україні, Польщі, Німеччині, Франції та Іспанії узагальнено на рис. 1.

Рис. 1. Порівняльний аналіз показників Legatum Prosperity Index за доменами, 2023 р.

Джерело: сформовано автором на основі Legatum Prosperity Index (2023)

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Загальний бал України у 2023 році (58,8) відповідає «середньому / помірному рівню» добробуту, тоді як усі розглянуті країни ЄС знаходяться у зоні «високого рівня» (70,2-80,8). Зазначений розрив є структурним і зумовлений критичним відставанням України за кількома ключовими доменами. Найбільший дефіцит зафіксовано в інвестиційному середовищі (40,8 бала) – на 24 пункти нижче за Польщу та на 38 пунктів нижче за Францію. Це відображає воєнні ризики, слабкість судової системи та правову нестабільність, які суттєво знижують привабливість країни для приватного капіталу. Критично низьким є і показник урядування (46,0) – найслабша оцінка серед усіх порівнюваних країн, що свідчить про інституційну вразливість та незавершеність реформ у сфері верховенства права.

Водночас дані свідчать про суттєві конкурентні переваги України. По-перше, сфера освіти (77,6) демонструє результати, практично рівноцінні Польщі (78,6) та Іспанії (79,8), що підтверджує стійкість освітньої системи та масштабне впровадження дистанційного навчання в кризових умовах. По-друге, домен умов життя (78,1), що вимірює доступ до житла, базових послуг та продовольчої безпеки, є найвищим серед усіх доменів України. Це свідчить про ефективну мобілізацію гуманітарних механізмів підтримки населення. По-третє, соціальний капітал (58,6) зріс з 43,9 у 2020 до 58,6 у 2023 році – найбільший приріст серед усіх доменів, – що відображає феномен громадянської консолідації, волонтерства та взаємодопомоги в умовах воєнного стану.

Висновки. Проведений порівняльний аналіз дозволяє систематизувати ключові структурні виклики та дисбаланси, притаманні якості життя в Україні порівняно з обраними країнами ЄС. Виявлені закономірності формують науково-обґрунтовані орієнтири для вдосконалення національної соціальної політики в умовах повоєнного відновлення та євроінтеграційних процесів.

По-перше, за показником HDI Україна зафіксувала падіння з 0,782 (2020) до 0,734 (2023), що є найнижчим значенням серед аналізованих країн. Критичним є зниження очікуваної тривалості життя на 8,3 року за 2020–2023 роки – феномен, безпрецедентний у сучасній Європі. Це безпосередньо вказує на необхідність першочергового відновлення медичної інфраструктури, системи охорони здоров'я та реабілітаційних послуг.

По-друге, матеріальний вимір якості життя залишається критично низьким: GNІрс в Україні у 2023 році (\$16,4 тис.) у 2,6 рази поступається польському (\$42,0 тис.) та у 3,9 рази – німецькому (\$64,1 тис.). Без суттєвого зростання продуктивності праці, залучення інвестицій та диверсифікації економіки ліквідація цього розриву неможлива в короткостроковій перспективі.

По-третє, за Legatum Prosperity Index Україна демонструє найбільше відставання у доменах урядування (46,0) та інвестиційного середовища (40,8) – сферах, де навіть регіональні «найближчі сусіди» (Польща) мають значно вищі оцінки (58,0 та 64,7 відповідно). Посилення інституційної спроможності держави, реформування судової системи та захист прав власності є передумовами залучення як вітчизняного, так і іноземного приватного капіталу у процес відновлення країни.

Водночас порівняльний аналіз виявив потенціал, на який може спиратися стратегія відновлення. Збереження відносно високого рівня освіти, соціального капіталу та умов базового життєзабезпечення свідчить про суттєву стійкість соціальної системи України. Зростаюча громадянська консолідація є унікальним нематеріальним активом, здатним компенсувати окремі інституційні дефіцити на перехідному етапі відновлення. Ці чинники є важливими відправними точками для формування орієнтованої на людину, інклюзивної та стійкої стратегії соціально-економічного відновлення в рамках євроінтеграційного курсу України.

Список використаних джерел

1. Smith D. M. The Geography of Social Well-Being in the United States: An Introduction to Territorial Social Indicators. New York : McGraw-Hill, 1973. 557 p.
2. Ferrans C. E. Definitions and Conceptual Models of Quality of Life. Outcomes Assessment in Cancer / ed. by J. Lipscomb, C. C. Gotay, C. Snyder. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. P. 14–30. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511545856.002>.
3. Felce D., Perry J. Quality of Life: Its Definition and Measurement. Research in Developmental Disabilities. 1995. Vol. 16(1). P. 51–74. URL: <https://ru.scribd.com/document/49023264/Quality-of-Life-Its-definition-and-measurement> (дата звернення: 28.04.2026).
4. Farquhar M. Definitions of Quality of Life: A Taxonomy. Journal of Advanced Nursing. 1995. Vol. 22(3). P. 502–508. URL: https://www.academia.edu/12014216/Definitions_of_quality_of_life_a_taxonomy (дата звернення: 28.04.2026).
5. Stiglitz J. E., Sen A., Fitoussi J.-P. Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. Paris, 2009. 292 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/258260767_Report_of_the_Commission_on_the_Measurement_of_Economic_Performance_and_Social_Progress_CMEPS (дата звернення: 28.04.2026).
6. Gupta J., Pouw N. R. M., Ros-Tonen M. A. F. Towards an Elaborated Theory of Inclusive Development. European Journal of Development Research. 2015. Vol. 27(4). P. 541–559. URL: https://pure.uva.nl/ws/files/2486334/165444_ejdr201530a.pdf (дата звернення: 28.04.2026).

7. Theofilou P. Quality of Life: Definition and Measurement. Europe's Journal of Psychology. 2013. Vol. 9(1). P. 150–162. URL: <https://nursesoncall.com/wp-content/uploads/2021/05/quality-of-life.pdf> (дата звернення: 28.04.2026).

8. Пальчук О. І. Якість життя населення: грані проблем у фокусі перетворень. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. Вип. 21. С. 494–498. URL: https://www.researchgate.net/profile/Petro-Korenuk-2/publication/376553033_Stat-100/links/657c8ec79d7bc03b307965d4/Stat-100.pdf#page=96 (дата звернення: 28.04.2026).

9. Гукалова І. В. Якість життя населення України: суспільно-географічна концептуалізація : монографія. Київ : Інститут географії НАН України, 2009. 347 с. URL: <https://igu.org.ua/sites/default/files/igu-files/mono/life-quality.pdf> (дата звернення: 28.04.2026).

10. Мандрикiна А. С. Узагальнення теоретичних підходів до визначення поняття «якість життя населення». Комунальне господарство міст. 2011. № 98. С. 388–392. URL: https://eprints.kname.edu.ua/21546/1/388-392_%D0%9C%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%B8%D0%BA%D1%96%D0%BD%D0%B0_%D0%90%D0%A1.pdf (дата звернення: 28.04.2026).

11. United Nations Development Programme. Human Development Index Groups. URL: <https://ourworldindata.org/grapher/human-development-index-groups> (дата звернення: 28.04.2026).

12. United Nations Development Programme. Documentation and Downloads. Human Development Reports. 2025. URL: <https://hdr.undp.org/data-center/documentation-and-downloads> (дата звернення: 28.04.2026).

13. Legatum Institute. The Legatum Prosperity Index 2023: Creating the Pathways from Poverty to Prosperity. London, 2023. URL: <https://index.prosperity.com/about-prosperity/prosperity-index> (дата звернення: 28.04.2026).

14. Legatum Institute. Country Profile: Ukraine 2023. London, 2023. URL: https://docs.prosperity.com/8516/7689/2509/Ukraine_2023_Picountryprofile.pdf (дата звернення: 28.04.2026).

15. Legatum Institute. Ukraine: Prosperity Score 58.8 (74th). The Legatum Prosperity Index. 2023. URL: https://index.prosperity.com/download_file/4565/1781?file=Ukraine_2023_Picountryprofile.pdf (дата звернення: 28.04.2026).